

XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Bucak'ta İdari ve Sosyal Yapı

In the Second Half of 19th Century, Administrative and Social Organism in Bucak

Mustafa Ali UYSAL*

Özet

Bu çalışmada Konya Vilayet Salnamelerini temel alarak Anadolu'nun hızlı gelişen kazalarından biri olan Bucak'ın XIX. Yüzyılın ikinci yarısındaki idari ve sosyal yapısını incelemeye çalıştık. Salnameler yanında Osmanlı Arşivi belgeleri ve diğer araştırma eserlerden de faydalandık. Günümüzde Burdur'a bağlı Bucak ilçesi sınırları içinde yer alan, XIX. Yüzyılda ise Teke (Antalya) Sancağı merkez kazasına bağlı nahiyeler olan Bucak, Melli ve Kızılkaya'nın idari ve sosyal yapısıyla ilgili önemli bilgilere ulaştık. Böylece Bucak ilçesinin tarihine katkıda bulunmayı amaçladık.

Anahtar Sözcükler: Bucak, Melli, Kızılkaya, Salname

Abstract

In this study the administrative and social structure of Bucak in the second half of 19th century was analysed taking the Konya Salname (yearbooks) as the basis. Bucak is one of the fast developing Anatolian boroughs. In addition to the yearbooks we have also benefited from Ottoman archive and other research data. We have reached to some important information about administrative and social structure of sub-districts of Bucak, taking place in the boundaries of Burdur, such as Bucak, Melli and Kızılkaya. In the 19th century they belonged to Teke borough (Antalya). So, we aimed at contributing to the Bucak history.

Key Words: Bucak, Melli, Kızılkaya, Annual

Giriş

Bucak, Türkçe bir kelime olup, "uzak, sınırsız bölge, köşe, uç" gibi anlamlara gelmektedir. Ayrıca nehir boylarında uzanan çalılık, kumluk yerlere de bu isim verilmektedir (Karpaz, 1992, s. 341). Bucak kelimesi zaviye anlamında da kullanılmaktadır. İdari bakımdan ilçeden küçük ve bir müdür tarafından yönetilen yerleşme merkezlerine de "bucak" denilmektedir (Şemseddin Sâmî, 1985, s. 143). Padişah çocuklarının oturduğu daireye de "bucak" denilmektedir. Şehzadeler ve sultanlar, anaları ayrı olsalar bile "bucak" adı verilen dairede yaşarlardı (Pakalın, 1993a, s. 244).

* Okutman, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, mauysal@mehmetakif.edu.tr

Bucak ilçesi, doğuda Isparta ilinin Sütçüler ilçesi, güneyde Antalya ili, batıda Burdur ili ve Kemer ilçesi, kuzeyde Çeltikçi ve Ağlasun ilçeleri ile çevrili olup, yüzölçümü 1436 km²'dir (<http://bucakhem.meb.gov.tr/bucak.htm>).

Günümüzde Burdur'a bağlı ilçe olan Bucak'ın eski adının "Oğuzhan" olduğuna dair rivayetler vardır. İstiklal Savaşı (1919–1923) sırasında "Oğuzhan" adıyla bir nahiye teşkilatının kurulması (Erbay, 1967, s. 21), 1927–1928 yılı Devlet Salnamesi'nde (Devlet Yıllığı) Burdur Vilayeti'ne bağlı Bucak Kazası'nın diğer isminin "Oğuzhan" olarak belirtilmesi de bunun göstergesidir (Devlet Salnamesi, 1927–1928, s. 746). Bucak ve çevresi, Oğuz boyuna mensup olanların yerleştiği yerlerden biri olduğu için "Oğuzhan" olarak da adlandırılmıştır.

XIX. Yüzyıla Kadar Bucak

Isparta ve Burdur illerini içine alan Göller Bölgesi'nde (Pisidya) yapılan araştırma ve kazılar, buranın tarih öncesi dönemlerinden beri yerleşme yeri olduğunu göstermektedir.

Pisidya'da Neolitik Dönemi (M.Ö. 8500–5400) aydınlatan en önemli yerleşim yerlerinden biri Burdur civarındaki Hacılar Höyüğü, diğeri de Kuruçay Köyü yakınlarındaki Kuruçay Höyüğü'dür. Hacılar Neolitik Dönemi ile çağdaş bir başka prehistorik (Tarih Öncesi) yerleşme de Burdur-Antalya yolu üzerinde yer alan Kızılkaya'dır. Burada yüzey araştırmalarında toplanan çanak çömlekler, Hacılar Son Neolitik Dönemi'nin kalıntılarıdır. Hacılar Neolitiği'nin Kızılkaya Neolitiği'nden geliştiği anlaşılmaktadır.

Kalkolitik Dönemin (M.Ö. 5500–3000) aydınlanmasında Hacılar ve Kuruçay höyüklerinin yanı sıra Bucak ilçe merkezinin batısında bulunan Bucak Höyüğü de etkilidir. Burdur ve dolaylarında İlk Tunç Çağı'na (M.Ö. 3100–3000) ait pek çok yerleşme alanları bulunmaktadır. Bu dönemi aydınlatan önemli verilerin çoğu Kuruçay Höyüğü'nden çıkarılmıştır. Bucak civarındaki Karaaliler de bu dönem yerleşme alanlarından biridir (Yurt Ansiklopedisi, 3, 1982a, s. 1547–1550).

Bucak ilçesi Çamlık Köyü yakınında bulunan antik devrin en önemli şehirlerinden Kremna'da M.Ö. 1200'de Frig egemenliğinin bulunduğu dair kalıntılar mevcuttur (Kayacan, 1989, s. 51).

Hicri 1330 (1914) tarihli Konya Vilayet Salnamesi'nde, Pisidya dâhilinde ve o gün Kızılkaya'nın Bademağacı köyü civarında "Ariyasos" adıyla eski bir şehir olduğu ve burada "altı kapı" denilen bir su yolu kemerinin bulunduğu belirtilmiştir (Konya Vilayet Salnamesi, H.1330 / M.1914, s. 599).

M.Ö. 546'da başlayan Pers egemenliği döneminde Pisidya Birinci Satraplık bölgesi merkezi, Bucak sınırları içindeki Milyas (Melli-Kocaaliler) idi. Milyas daha sonra İskender'in istilasına da uğramıştır. İskender'in ölümünden sonra Selefkos ve Bergama (dolaylı olarak Roma) egemenliğine girmiştir (Yurt Ansiklopedisi, 3, 1982a, s. 1560).

Malazgirt Meydan Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya Oğuz ve Türkmen boylarının yerleşimi başlamıştır. Burdur ve Antalya taraflarına da Tekeoğulları ve boyları gelerek yerleşmiştir (Burdur Valiliği, 1955,

s.94). Türkiye'nin her tarafında Oğuz ve başka Türk adlarını taşıyan köy, kasaba vb. yer isimlerinin de gösterdiği gibi, bugünkü Anadolu halkı bu Türkmenlerin ve onlarla birlikte gelen diğer Türk boylarının torunlarıdır (Kafesoğlu, 1992, s. 90). Bu durumda Bucak ve çevresinin de XIII. Yüzyıl içinde Türkler'in eline geçtiğini söyleyebiliriz.

Bucak ve civarı Anadolu Beylikleri döneminde Isparta ve Burdur'da yaşayan Hamitoğulları ile Antalya'da yaşayan Tekeoğulları arasında uzun çatışmalara yol açtıktan sonra Hamitoğulları'nın eline geçmiştir (Ekinci, 1991, s. 131).

Bucak, Burdur ve çevresi Yıldırım Bayezid döneminde Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Yıldırım Bayezid 1391 yılında Hamit İli'ni alarak Anadolu Beylerbeyliği'nin merkezi olan Kütahya Vilayeti'ne bağlamıştır (Burdur Valiliği, 1955, s. 96 ve Burdur Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, 1992, s. 4). Osmanlı hakimiyetinin başlaması ile birlikte Bucak ve civarının büyük bölümü Teke (Antalya) Sancağı idari yapısı içinde kalmış (Karaca, 1991, s. 47), az bir kısmı da Hamid (Isparta) Sancağı idari yapısı içine dahil olmuştur.

1522'de Burdur, Tirkemiş ilçesinin merkeziydi. Ağlasun, Gölhisar, İncirli (Bucak), Erle (Yeşilova) ve Acıpayam nahiyelerine bağlı köylerin bir bölümü Burdur'a bağlıydı (Yurt Ansiklopedisi, 3, 1982a, s. 1553). 1568 yılı tapu tahrir defterine göre Teke Sancağı, Antalya Kazası'na bağlı Kürt, İğdir, İstanos, Muslu nahiyelerinden; Karahisar-ı Teke Kazası ise Serik, Mükerrerem Kömi ve Bağovası nahiyelerinden meydana gelmekte idi. Mükerrerem Kömi nahiyesi bugünkü Bucak ilçesinin güney taraflarını içine almakta idi. Bugün Bucak ilçesi sınırları içinde kalan bazı köyler de Bağovası nahiyesine (bugünkü Dağ nahiyesine) bağlıydı. Kızılkaya, önce Bağovası'na bağlıyken XVI. yüzyıl sonlarında nahiyeye olmuştur (Özçelik, 1999, s. 18–19).

Antalya'da bulunan Side ve Aspendos şehirlerinin önemini kaybetmesi ile, Bucak ilçe merkezinin on altı kilometre kadar kuzeyinde, Pisidya döneminin önemli şehirlerinden biri olan Kremna da önemini kaybetmiştir. Yerine kurulan Girmiyeye şehri uzun süre Teke Sancağı'na bağlı bir kaza ve nahiyeye olmuştur. Girmiyeye nahiyesi, zamanla yol güzergâhının şimdiki ovalara kayması sonucunda önemini kaybetmiştir (Özçelik, 1999, s. 3). Dar bir arazi üzerinde yaşayan Girmiyeye köyünden bazı ailelerin "Kirişzâde" adında bir kabile reisinin öncülüğünde şimdiki Bucak ilçesi merkezine geldikleri söylenmektedir. İlçede halen Kirişzâde ailesinin bulunması, şehrin kurucusunun Kirişzâde olmasını kuvvetlendirmektedir (Ekinci, 1991, s. 131).

Bucak şehir merkezinin önceleri İncirhanı Kervansarayı ile İncirdere Köyü arasında bir mevkiye olduğuna dair de rivayetler vardır (Burdur 1967 İl Yıllığı, s. 57). Hicri 929 (Miladi 1522) tarihli Hamid Sancağı Tapu Tahrir Defteri'nde, "İncirli Mezraası" şeklinde bahsedilen bu köyde yer alan İncirhan'ın hemen yanında "Pazar Çukuru" adıyla bir pazarın kurulduğu ve önemli miktarda gelirinin olduğu kaydedilmiştir. İncirli köyü XVIII. yüzyıl sonlarına kadar önemini korumuştur. Bu tarihten sonra, özellikle de Cumhuriyet döneminde önemini kaybetmesiyle halk yeni yerleşim yeri olan Bucak istikametine göç etmiştir. İncirli köyünden ve Melli nahiyesinden göçlerle Bucak köyü kısa zamanda büyümüş ve önce nahiyeye daha sonra kaza olmuştur (Özçelik, 1999, s. 4).

İdari Yapı

Nahiye Yapısı

1864 ve 1867 tarihlerinde yayımlanan Vilayet Nizamnameleri'ne göre (Karal, 1988, s. 156), Osmanlı toprakları idari birimlere ayrılarak bunların en büyüğüne vilayet adı verilmekte, vilayet sancaklara, sancak kazalara, kaza köylere bölünmekte ve her köy bir belediye idaresi olarak kabul edilmektedir. Vilayetın amirine Vali, Sancağın amirine mutasarrıf, kazanın amirine kaymakam denilmektedir. Köyü ise halkın seçtiği muhtarlar idare etmektedir (Karal, 1988, s. 153).

1842 yılında yapılan düzenleme ile köyden sonra yönetim birimi olarak kaza oluşturulurken, kazaların idaresi için de kaza müdürleri görevlendirilmişti (Çadırcı, 1989, s. 237-240). 1867 Vilayet Nizamnamesi'ne göre, kazalar 1842'deki statüsünü korumakla beraber, seçimle göreve getirilen kaza müdürü yerine, hükümetçe atanan kaymakam görevlendirilmiştir (Çadırcı, 1991, s. 252).

XVI. yüzyılda nahiye tabiri, sadece bir kazanın parçasını değil, bazen bir sancağı, bazen de bir sancağın parçasını ifade etmektedir (Emecen, 1989, s. 110). XVII. yüzyıldan sonra ise nahiye artık sancağın değil kazanın alt birimi olarak yaygınlaşmış ve yöre, memleket manasını da devam ettirmiştir (Baykara, 1988, s. 34).

1871 tarihinde çıkarılan "İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi" ile ilk kez idari bir birim olarak getirilen nahiye teşkilatlanması, kaza sınırları içindeki köy ve çiftliklerin yakınlıkları ve ilişkileri dikkate alınarak düzenlenmiştir. Bu nizamnameye göre, 500 kişiden fazla nüfusu olan köy ve çiftlikler nahiye oluşturabilecek, nahiyelerin idaresi için de nahiye müdürleri görevlendirilecektir (Çadırcı, 1991, s. 253).

Köy ve nahiye Osmanlı yönetiminde en küçük idari birimi oluşturmaktadır. XIX. yüzyıldan önceki dönemlerde nahiyeyi kadı naibi idare ediyordu ve burası biraz büyük bir köy demektir. Tanzimat'tan hemen önce köy ve mahallelerde bugünkü anlamda muhtarlıklar kurulmaya başlanmıştır (Saydam, 1995, s. 107). Osmanlı dönemi kayıtlarında, köy yerine genellikle, iskan edilen yer anlamında "karye" kullanılmıştır (Baykara, 1988, s. 41).

Bucak Nahiyesi'nde İdari Yapı

XIX. yüzyılın ilk yarısında Antalya Sancağı'na bağlı on kaza ismi yer almaktadır. Bunlar arasında Bucak Kazası ve Kızılkaya Kazası da bulunmaktadır. Bazı kayıtlarda Bucak Karyesi (Köyü) olarak da geçmektedir (Moğol, 1997, s. 91-92). 1844 yılı Bucak Temettuat Defteri'nde ise, "Antalya'ya tâbi Bucak nâm-ı diğer Girmegi Kazası" ifadesi geçmektedir (BOA, Temettuat Defteri, 9908).

1874 yılından itibaren Konya Vilayet Salnameleri'nde Teke (Antalya) Sancağı'nın nahiyeleri arasında Bucak, Kızılkaya ve Melli nahiyeleri de yer almaktadır (Konya Vilayet Salnamesi, H.1291 / M.1874, s. 174-175). 1891 yılında Konya Vilayeti'nde Konya, Teke (Antalya), Hamidabad (Isparta), Burdur ve Niğde adlarında beş sancak, otuz kaza ve otuz beş nahiye vardır (Konya Vilayet Salnamesi, H.1309 / M.1891, s. 287). Bucak, Kızılkaya, Melli, Beşkonak, Serik ve Egdir Maa Kardıc nahiyeleri Teke (Antalya) Kazası'na bağlıdır (Konya Vilayet Salnamesi, H.1310 / M.1892, s. 273).

1888 yılında yayınlanan “Kamusu’l A’lam”a göre: Bucak, Konya Vilayeti’nin Antalya sancak ve kazasına bağlı nahiye merkezi bir küçük kasaba olup, Antalya’nın 60 km. kuzeyinde ve bir küçük gölün yakınındadır. Nahiyenin nüfusu 12.000 kişi kadar olup, tamamı Müslüman’dır (Şemseddin Sâmî, 1305, s. 368).

İngiliz Topografya ve Antik Çağ uzmanı William Martin Leake, 1810 yılında Antalya ve civarını gezerken “Buçuklu” olarak ifade ettiği Bucak’a da gelmiştir. William Martin Leake’in gezi notlarında “Buçuklu’nun kuzeyindeki tepeye geldiğimizde Adalya valiliğinin yetkileri bitiyordu” ifadesi yer almaktadır (Göka, 1996, s. 63, 69). Bu ifade Bucak’ın kuzeyinde yer alan tepelerin Teke Sancağı ile Hamid Sancağı’nın idari sınırını oluşturduğunu göstermektedir. Böylece günümüzde Bucak sınırları içinde olan bazı köylerin de o dönemde Burdur’a bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan biri de Ağlasun nahiyesine bağlı olan İncirli (İncirdere) köyüdür. Burdur’un 1881 yılına kadar Maa İncirli Ağlasun adıyla tek nahiyesi mevcuttur (Konya Vilayet Salnamesi, H.1290 / M.1873, s. 52). Bu tarihte nahiye sayısı ikiye çıkmıştır. Bunlar, Ağlasun ve Kemer nahiyeleridir (Konya Vilayet Salnamesi, H.1298 / M.1881, s. 106). Rumi 1326 (1910) yılı Devlet Salnamesi’nde ise Burdur’a bağlı üç nahiyeden bahsedilmiştir. Bunlar; Kemer, Ağlasun ve Bucak nahiyeleridir (Konya Vilayet Salnamesi, R.1326 / M.1910, s. 706).

1909 yılına kadar Teke (Antalya) Sancağı’na bağlı bir nahiye olan Bucak, bu tarihten sonra Burdur’a bağlı bir nahiye durumundadır (Konya Vilayet Salnamesi, H.1314 / M.1896, s. 254; Konya Vilayet Salnamesi, H.1326 / M.1908, s. 706). Bucak nahiyesinin Antalya’ya uzak olması, halkın ilişkisinin daha çok Burdur ile olması, eşkıyalık olaylarını önlemek için Antalya’dan yetişilememesi, Burdur taburunda bölüğünü oluşturması gibi sebeplerle halkın isteğiyle ve görülen lüzum üzerine 1909 yılında Burdur’a bağlanması kararlaştırılmıştır (BOA, İ. DH., 1475 / 1327 Ca 56; BOA, DH. MKT., 2817 / 90; BOA, DH. MKT., 2854 / 92).

Bucak nahiyesi 1926 yılında ilçe haline getirilmiştir. Bucak nahiyesinin ilçe olması, hem Burdur’u ilçe olmaktan kurtarmış, hem de Burdur’u yeni bir ilçe ile kuvvetlendirmiştir (Erdem, 1946, s. 59-60). Antalya’nın Melli ve Kızılkaya nahiyeleri de Bucak ilçesine bağlanmıştır (Devlet Salnamesi, 1927-1928, s. 746; Selekler, 1960, s. 48).

Bucak, Melli ve Kızılkaya nahiyelerinin önde gelen memurları; Müdür, Naib (Bir yere tayin olunan kadıların, kendileri gitmedikleri takdirde yerlerine gönderdikleri kimseye “naib” denir. Sertoğlu, 1986, s. 236), Kâtip, Sandık Emni (devlete ait para ve menkul kıymetleri alıp veren, elinde tutan ve bunların alınıp verilmesinden ve saklanmasından sorumlu olan memura “sandık emini” denir. Bugünkü karşılığı veznedardır. Pakalın, 1971, s. 122) ve Vergi Kâtibi’dir (Konya Vilayet Salnamesi, H.1302 / M.1885, s. 114). Bu memurların görev yaptıkları mekânlar olarak zaman içerisinde hükümet daireleri yapılmıştır. Konya Vilayet Salnameleri’ne göre, Kızılkaya nahiyesinde 1892 yılından itibaren, Bucak ve Melli nahiyelerinde ise 1899 yılından itibaren hükümet dairesi olduğunu görüyoruz (Konya Vilayet Salnamesi, H.1310 / M.1892, s. 256–257; Konya Vilayet Salnamesi, H.1317 / M.1899, s. 200–201). Osmanlı Arşivi’ne göre, Bucak nahiyesinde yapılan hükümet dairesinin resmi açılışı 1904 yılında

yapılmıştır (BOA, DH. MKT., 872 / 15). 1883, 1887, 1890 ve 1894 yıllarında Bucak, Melli ve Kızılkaya nahiyelerinde görev yapan memurlar aşağıda Tablo 1'de belirtilmiştir:

Tablo 1. 1883, 1887, 1890 ve 1894 Yıllarında Bucak, Melli ve Kızılkaya Nahiyelerinde Görev Yapan Memurlar

Tarih	Nahiyeler	Müdür	Nâib	Kâtip	Vergi Katibi	Sandık Emini
1883	Bucak	Ali Rıza Efendi	Hüseyin Efendi	Muhammed Efendi		Hafız Efendi
	Melli	Şerif Efendi	Hüseyin Efendi	Halil Efendi		
	Kızılkaya	Hasan Efendi	Bekir Efendi	Mahmud Efendi		Ahmed Efendi
1887	Bucak	Necib Efendi	Ömer Efendi	Mehmed Efendi	Halil Efendi	
	Melli	Ali Ağa	Mehmed Efendi	Halil Efendi	Halil Efendi	
	Kızılkaya	Şevket Efendi	Mehmed Efendi	Mustafa Efendi	Halil Efendi	
1890	Bucak	Necib Efendi	Ömer Efendi	Mehmed Efendi	Halil Efendi	
	Melli	Ali Ağa	Mehmed Efendi	Halil Efendi	Halil Efendi	
	Kızılkaya	Şevket Efendi	Mehmed Efendi	Mustafa Efendi	Halil Efendi	
1894	Bucak	Asım Efendi	Mehmed Efendi	Mehmed Efendi	Halil Efendi	
	Melli	Mustafa Asım	Mehmed Efendi	Mehmed Efendi	Halil Efendi	
	Kızılkaya	Efendi Fikri Efendi	Ali Efendi	Halil Efendi	Hüseyin Efendi	

Kaynak: (Konya Vilayet Salnamesi, H.1300 / M.1883, s. 184-185; Konya Vilayet Salnamesi, H.1304 / M.1887, s. 185-186; Konya Vilayet Salnamesi, H.1307 / M.1890, s. 170; Konya Vilayet Salnamesi, H.1312 / M.1894, s. 182)

Teke (Antalya) Sancağı'na bağlı Bucak Kazası'nın Hicri 1260 (1844) yılı Temettuat Defteri'nde, kaza merkezinde yedi mahallenin adı geçmektedir. Bunlar; Yörükler Mahallesi, Çavuşlar Mahallesi, Alaaddin Mahallesi, Câmî Mahallesi, Kemiklik Mahallesi, Çukur Mahalle ve Karaayvatlar Mahallesi'dir (BOA, Temettuat Defteri, 9908). Hicri 1310 (1892) ve Hicri 1312 (1894) yılı Konya Vilayet Salnameleri'nde de Teke Sancağı'na bağlı Bucak Nahiyesinde yedi mahalle, Kızılkaya nahiyesinde ise dört mahalle olduğu belirtilmektedir (Konya Vilayet Salnamesi, H.1310 / M.1892, s. 236-237; Konya Vilayet Salnamesi, H.1312 / M.1894, s. 236-237).

1844 yılında Bucak Kazası'na bağlı Devri ve Girmeği adıyla iki köy vardır (BOA, Temettuat Defteri, 9908). 1899 yılına kadar köy sayısında değişme olmamıştır. 1899 yılında Bucak nahiyesinin köy sayısı dokuzaya çıkmıştır (Konya Vilayet Salnamesi, H.1317 / M.1899, s. 201). 1910 yılında ise Bucak nahiyesine bağlı iki köy olduğu görülmektedir (Devlet Salnamesi, R.1326 / M.1910, s. 706). 1874 yılında Melli nahiyesinde iki köy vardır. Köy sayısı 1883 yılında yirmi ikiye, 1892 yılında da yirmi üçe çıkmıştır. Kızılkaya nahiyesinde ise 1874 yılında on köy varken, 1892 yılında köy sayısı on bire çıkmıştır (Konya Vilayet Salnamesi, H.1291 / M.1874, s. 174-175; Konya Vilayet Salnamesi, H.1300 / M.1883, s. 224; Konya Vilayet Salnamesi, H.1310 / M.1892, s. 236-237).

Sosyal Yapı

Nüfus

Osmanlı Devleti'nde toprak yazımı amacı olmaksızın yapılan ilk nüfus sayımı 1831 yılında, II.Mahmut döneminde yapılmıştır. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra, yeni bir ordunun kurulması ile yeni vergi kaynaklarının bulunması ve askerlik yapabilecek yaştaki halkın sayısının bilinmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Devlet bu amaçla 1831 yılında Rumeli ve Anadolu'daki Müslüman ve Hıristiyan erkeklerin sayımını yaptırmıştır (Karal, 1943, s. 10–20). Bu sayıma göre Osmanlı Devleti'nde Müslim ve Gayri Müslim nüfus toplamı 3.722.738'dir (Akbal, 1951, s. 628).

1831 yılı nüfus sayımına göre, Teke (Antalya) Sancağı'na bağlı Kızılkaya nahiyesinin nüfusu 942, Girmiyeye ile birlikte Bucak'ın nüfusu 1724'tür (Yurt Ansiklopedisi, 2, 1982b, s. 780). Bu nüfusun tamamı Müslüman'dır.

Nüfus sayımlarının sonuçları hiç bir zaman devlet tarafından yayınlanmamıştır. Bununla beraber Devlet Salnameleri'nde ve yabancıların Türkiye üzerine yazdıkları kitaplarda genel sonuçlardan bahsedilmiştir (Karal, 1943, s. 10). Temettuat Defterleri'nden de hane sayısı ve yaklaşık nüfusu öğrenebiliriz. Bucak Temettuat Defteri'ne baktığımız zaman 1844 yılında Bucak'taki yedi mahalleden Kemiklik (Pazar) mahallesinde 56, Yörükler mahallesinde 69, Alaaddin mahallesinde 73, Çukur mahallede 77, Cami mahallesinde 78, Çavuşlar mahallesinde 87, Karaayvatlar mahallesinde 100 olmak üzere 540 hane bulunmaktadır. Buna göre yaklaşık nüfus 2400'dür. Bucak Kazası'na bağlı Devri Köyü'nde 46, Girmeği Köyü'nde ise 78 hane mevcuttur (BOA, Temettuat Defteri, 9908). Özellikle Konya Vilayet Salnameleri'ne dayanarak Bucak, Melli ve Kızılkaya nahiyelerinin çeşitli tarihlerdeki hane sayısı ve nüfusu hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olabiliyoruz. 1874, 1878, 1892 ve 1894 yıllarında bu nahiyelerdeki hane sayısı ve nüfus dağılımı aşağıda Tablo 2'de belirtilmiştir. Günümüzde Bucak ilçesine bağlı olan köylerin bağlı oldukları nahiyeler, hane sayıları ve nüfusları ise Tablo 3'te gösterilmiştir. Bu nüfusun tamamı Müslüman olup, Rum ve Ermeni bulunmamaktadır.

Tablo 2. 1874, 1878, 1892 ve 1894 Yıllarında Bucak, Melli ve Kızılkaya Nahiyelerinde Nüfus Dağılımı

Tarih	Nahiyeler	Hane	Erkek	Kadın	Toplam
1874	Bucak	516			2400
	Melli	771			2197
	Kızılkaya	341			1127
1878	Bucak	516			2400
	Melli	771			2197
	Kızılkaya	341			1127
1892	Bucak	736	2064	2033	4097
	Melli	924	2335	2758	5378
	Kızılkaya	792	2620	2183	4518
1894	Bucak	736	2064	2033	4097

Melli	924	2335	2758	5378
Kızılkaya	792	2620	2183	4518

Kaynak: (Konya Vilayet Salnamesi, H.1291 / M.1874, s. 174-175; Konya Vilayet Salnamesi, H.1295 / M.1878, s. 157-158; Konya Vilayet Salnamesi, H.1310 / M.1892, s. 236-237; Konya Vilayet Salnamesi, H.1312 / M.1894, s. 236-237)

Tablo 3. Günümüzde Bucak İlçesine Bağlı Olan Köylerin 1892 ve 1896 Yıllarındaki Nüfus Dağılımı ve Bağlı Oldukları Birimler

Liva (Sancak)	Kaza	Nahiye	Köy	Hane	Nüfusu
Teke	Antalya	Bucak	Girmeği	101	643
"	"	"	Devri	69	468
"	"	Melli	Kocaaliler	105	588
"	"	"	Kızılseki	186	1193
"	"	"	Kayı	40	209
"	"	"	Kavacık	36	204
"	"	"	Kargı	43	182
"	"	"	Karaören	18	95
"	"	"	Dağlı	128	674
"	"	"	Elsazi		
"	"	"	Killik	73	355
"	"	"	Gelesinli	30	182
"	"	"	Yukarı Kızıllı	28	118
"	"	Kızılkaya	Uğurlu	46	228
"	"	"	Avdancık	33	175
"	"	"	Bademağacı	121	761
"	"	"	Pazaravdanı	85	515
"	"	"	Beldibi	18	95
"	"	"	Kuzköy	76	381
"	"	"	Karabınar	53	318
"	"	"	Karaaliler	51	226
"	"	"	Kızılcağağaç	35	159
"	"	"	Kikez	8	36
"	"	"	Yeni Çiftlik	20	92
"	"	"	Susuz	63	327
"	"	İstanos (Korkuteli)	Ürkütlü	68	336

“	“	“	Anbahan	54	316
“	“	“	Yuva	34	129
Burdur	Burdur	Ağlasun	İncirdere	35	158
“	“	“	Kuşbaba	96	555
“	“	“	Keçili	27	135
“	“	“	Kestel	65	280
“	“	“	Yüreğil	76	429
“	“	“	Koklan	3	27

Kaynak: (Konya Vilayet Salnamesi, H.1310 / M.1892, s. 287, 303, 324, 338, 353, 363, 378; Konya Vilayet Salnamesi, H.1314 / M.1896, s. 322, 335, 364; Uysal, 1998, s. 69-74)

Eğitim Kurumları

Sıbyan Mektepleri

Sıbyan mektepleri, 5–10 yaş arasındaki erkek ve kız çocuklarını okutmak, onlara dini bilgiler vermek amacıyla açılan ilköğretim kurumlarıdır (Ülkütaşır, 1965, s. 594-595). Sıbyan Mektepleri hemen her mahallede bir tane bulunduğu için halk arasında “Mahalle Mektebi” adıyla anıldığı gibi, çoğu taşla yapılmış binalardan olduğu için, “Taş Mektep” ismi de verilirdi. Bu mektepler genellikle camilere bitişik büyük bir odadan ibaretti (Pakalın, 1971, s. 201).

1875 ve 1879 yıllarında Bucak, Melli ve Kızılkaya nahiyelerinde bulunan sıbyan mektepleri ve öğrenci sayıları aşağıda Tablo 4’te belirtilmiştir.

Tablo 4. 1875 ve 1879 Yıllarında Bucak, Melli ve Kızılkaya Nahiyelerinde Bulunan Sıbyan Mektepleri (Konya Vilayet Salnamesi, H.1292 / M.1875, s. 124; Konya Vilayet Salnamesi, H.1296 / M.1879, s. 158)

Tarih	Nahiyeler	Sıbyan Mektebi	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci	Toplam
1875	Bucak	9	315	160	475
	Melli	5	200	50	250
	Kızılkaya	3	500	300	800
1879	Bucak	10	300	100	400
	Melli	7	150	30	180
	Kızılkaya	4	250	50	300

Tablo 4’de görüldüğü gibi Bucak, Melli ve Kızılkaya nahiyelerinde 1875’den 1879’a kadar geçen süre içinde mektep sayısında artış olmuştur. 1892 yılına gelince, Bucak nahiyesindeki mektep sayısı 14’e, Kızılkaya nahiyesindeki mektep sayısı 5’e çıkmıştır. Melli nahiyesindeki mektep sayısı ise 4’e düşmüştür (Konya Vilayet Salnamesi, H.1310 / M.1892, s. 254-255). 1899 yılında Bucak’taki mektep sayısı 5’e düşmüş, Melli’deki mektep sayısı ise 15’e çıkmıştır (Konya Vilayet Salnamesi, H.1317 / M.1899, s. 200-201).

Medreseler

Osmanlı memleketlerindeki “ders okunan yer” anlamına gelen öğretim kurumlarına medrese adı verilirdi. Medreseler, camilerin yanında ve genellikle camilerle birlikte inşa olunurlardı (Sertoğlu, 1986, s. 214).

1875 yılında Bucak nahiyesinde 1 medrese ve 6 öğrencisi, Kızılkaya nahiyesinde 1 medrese ve 13 öğrencisi bulunmaktadır. Melli nahiyesinde ise medrese bulunmamaktadır (Konya Vilayet Salnamesi, H.1292 / M.1875, s. 124). 1879 yılında Bucak'taki medrese sayısı 5'e ve öğrenci sayısı 60'a, Kızılkaya nahiyesindeki medrese sayısı 2'ye ve öğrenci sayısı 22'ye çıkmıştır (Konya Vilayet Salnamesi, H.1296 / M.1879, s. 158). 1892 yılında Bucak'taki medrese sayısı 6'ya, Kızılkaya'daki medrese sayısı 5'e çıkmıştır (Konya Vilayet Salnamesi, H.1310 / M.1892, s. 254-255). 1899 yılında ise Bucak'taki medrese sayısı 4'e, Kızılkaya'daki medrese sayısı ise 3'e düşmüştür. Melli'de ise 1 medrese açılmıştır (Konya Vilayet Salnamesi, H.1317 / M.1899, s. 200-201).

1903 yılında, o dönemde Burdur Sancağı Ağlasun nahiyesine bağlı olan Arvalli Köyü'nde Arvalli Medresesi olup, müderrisi Mehmed Efendi'dir. Yüreğil Köyü'nde Yüreğil Medresesi olup, müderrisi Mehmed Ali Efendi'dir. Ürkütlü Köyü'nde de Ürkütlü medresesi olup, müderrisi Mehmed Efendi'dir. Bu üç medreseyi de köy halkı yaptırmıştır (Maarif-i Umumiye Salnamesi, H.1321 / M.1903, s. 200-201).

Camiler ve Mescidler

Türk şehirciliğinin en önemli unsuru olan camiler, halkın toplandığı, birbiriyle görüştüğü meydanlarda, mahallelerde bulunmaktadır. Cami cemaati, bir mahalle oluşturur. Her biri bir mahalleye adını veren cami ve mescidler genellikle yaptırınların adını taşımaktadır (Ünal, 1989, s. 208). Osmanlı döneminde camiler bânîlerinin (kurucularının) kurduğu vakıfların mütevellileri tarafından yönetiliyordu. Bu vakıfların hukûkî statüsü vakfiyelerle belirlenmekteydi (Önkal-Bozkurt, 1992, s. 53).

1892 ve 1894 yıllarında Bucak nahiyesinde 6, Melli nahiyesinde 8 ve Kızılkaya nahiyesinde 9 olmak üzere toplam 23 cami bulunmaktadır (Konya Vilayet Salnamesi, H.1310 / M.1892, s. 254-255; Konya Vilayet Salnamesi, H.1312 / M.1894, s. 254-255). 1899 yılında ise Bucak nahiyesinde 13, Melli nahiyesinde 3 ve Kızılkaya nahiyesinde 10 olmak üzere toplam 26 cami ve mescid vardır. 1914 yılında Bucak'ta bulunan camiler ve buldukları yerler aşağıda Tablo 5'te belirtilmiştir.

Tablo 5. 1914 Yılında Bucak'ta Bulunan Camiler

Caminin İsmi	Mevkii	Vâkıf-ı Bânîsinin İsmi
Bucak Nahiyesi Cami-i Şerifi	Alaaddin Mahallesi	Alaaddin
Bucak Nahiyesi Cami-i Şerifi	Çavuşlar Mahallesi	
Bucak Nahiyesi Cami-i Şerifi	Karaayvadlar Mahallesi	

Girmeği Köyü Cami-i Şerifi	Girmeği Köyü	
Devri Köyü Cami-i Şerifi	Devri Köyü	
Ağlasun Nahiyesi'nin Ürkütlü Köyü Cami-i Şerifi	Ürkütlü Köyü	Emîzâz Bey
Ağlasun Kestel Köyü Cami-i Şerifi	Kestel Köyü	Köy Ahalisi
Ağlasun Kuşbaba Köyü Cami-i Şerifi	Kuşbaba Köyü	Köy Ahalisi
Ağlasun İncirdere Köyü Cami-i Şerifi	İncirdere Köyü	Köy Ahalisi
Yuva Köyü Cami-i Şerifi	Yuva Köyü	

Kaynak: (Konya Vilayet Salnamesi, R.1330 / M.1914, s. 561-562)

Mescid, Arapça secde edilecek, namaz kılınacak yer anlamına gelmektedir (Pakalın, 1993b, s. 488) Osmanlılarda mescid tâbiriyle, genellikle mahalle aralarında ahşap olarak yapılmış küçük mâbedler kastedilmektedir (Emecen, 1989, s. 87). Mescidlerin çoğunluğu ait oldukları mahalleyle aynı adı taşımaktadır. Ayrıca mescidlerin bazısı kurucusunun ismini taşımaktadır.

1892 ve 1894 yıllarında Bucak nahiyesinde 13 mescid bulunmaktadır (Konya Vilayet Salnamesi, H.1310 / M.1892, s. 254–255; Konya Vilayet Salnamesi, H.1312 / M.1894, s. 254-255). 1914 yılında Bucak'ta bulunan mescidler ve buldukları yerler aşağıda Tablo 6'da belirtilmiştir.

Tablo 6. 1914 Yılında Bucak'ta Bulunan Mescidler

Mescidin İsmi	Mevkii	Vâkıf-ı Bânîsinin İsmi
Bucak Nahiyesi'nde Mescid-i Şerif	Alaaddin Mahallesi	Alaaddin
Bucak Nahiyesi'nde Mescid-i Şerif	Kemiklik Mahallesi	Mahalle Ahalisi
Bucak Nahiyesi'nde Mescid-i Şerif	Çukur Mahallesi	Mahalle Ahalisi
Bucak Nahiyesi'nde Mescid-i Şerif	Yörükler Mahallesi	Mahalle Ahalisi
Bucak Nahiyesi'nde Mescid-i Şerif	Çavuşlar Mahallesi	Mahalle Ahalisi

Kaynak: (Konya Vilayet Salnamesi, R.1330 / M.1914, s. 564)

Ticarethaneler

Osmanlı topraklarında hem memleket içinde üretilen, hem de ülke dışından gelen mahsul ve mamûllerin diğer yerleşim birimlerine dağıtılması, toptancı tüccarlar tarafından yapılırdı. Malın tüketiciye ulaştırılması ise perakendeci esnaf tarafından yapılırdı. Hammaddeler esnaf tarafından işlenerek, mamûl maddeler ise doğrudan tüketiciye satılmaktaydı. Malların tüketiciye ulaştırılmasında pazarlar da önemli ticaret yerleriydi (Saydam, 1995, s. 352-353; Uysal, 2001, s. 45). Bucak nahiyesinde 1888 yılından itibaren cuma günleri pazar kurulurdu (Konya Vilayet Salnamesi, R.1330 / M.1914, s. 654). Günümüzde ise Perşembe günleri büyük bir Pazar kurulmaktadır.

Bucak, Melli ve Kızılkaya nahiyelerinin çeşitli tarihlerdeki ticarethaneleri ve sayıları aşağıda Tablo 7'de gösterilmiştir. Tabloda da görüleceği üzere Bucak, Melli ve Kızılkaya'nın en önemli ticarethanelerini dükkânlar oluşturmaktadır. İkinci sırada ise un değirmeni yer almaktadır.

Tablo 7. 1892, 1894 ve 1899 Yıllarında Bucak, Melli ve Kızılkaya Nahiyelerinin Ticarethaneleri

Tarih	Nahiyeler	Dükkân	Değirmen	Fabrika	Kahvehane	Yağhane	Fırın
1892	Bucak	44	1			2	
	Melli	1	10			1	
	Kızılkaya	3				3	
1894	Bucak	44	1			2	
	Melli	1	10			1	
	Kızılkaya	3				3	
1899	Bucak	25	1		2		1
	Melli		6				
	Kızılkaya	5		1	2		1

Kaynak: (Konya Vilayet Salnamesi, H.1310 / M.1892, s. 254-255; Konya Vilayet Salnamesi, H.1312 / M.1894, s. 254-255; Konya Vilayet Salnamesi, H.1317 / M.1899, s. 200-201)

Kervansaray ve Hanlar

İşlek caddelerde, konaklama yerlerinde, ticaret şehirlerinde yolcuları barındırmak, kervanları dinlendirmek, malları sahiplerine ve tüccara teslim edinceye kadar korumak için kârgir olarak yapılan binalara han veya kervansaray adı verilir. Alışveriş, göç veya elçilik için gidip gelen kervanların konaklama ve koruma işlerini üzerine alan kervansaraylar yalnız otel, han değil, aynı zamanda birer kale idi. İçlerinde uzun süre barınılabildiği gibi, ansızın gelen baskınlara karşı da korunulabilirdi. Bir kısmı vakıflı olup, bunlara yolcular parasız olarak alınırdı. Bu yapıların en güzelleri Selçuklular devrinde yapılanları idi. Anadolu'nun bir çok yerinde bulunan bu binalar barınmak ve korunmak için yapıldıkları halde çok güzel ve süslü idiler (Pakalın, 1993b, s. 245-246). Selçuklu sultanları ve büyük devlet adamlarının önemli ticaret yolları üzerinde, 30-40 kilometrelik mesafede yaptırdıkları kervansaraylar, uzaktan bakılınca bir kale, içine girildiği zaman bir yolcunun her türlü ihtiyacını karşılayacak özelliğe sahipti. Selçuklu kervansarayları, XIII. Yüzyılda Türkiye'nin ekonomik durumunu göstermesi bakımından da çok önemlidir (Turan, 1946, s. 471).

Selçuklular döneminde Antalya'dan Konya'ya giden iki önemli yoldan biri bu bölgeden geçmekte idi. Bu yol üzerinde sırasıyla Evdir Hanı, Kırkgöz Hanı, Susuz Hanı, İncir Hanı, Eğirdir Hanı ve Gelendost Hanı bulunmaktaydı (Erten, 1940, s. 75).

Hicri 1310 (1892) tarihli Konya Vilayet Salnamesi'nde Teke (Antalya) Sancağı'na bağlı Kızılkaya nahiyesinde 2 han olduğu belirtilmektedir. Hicri 1317 (1899) tarihli Konya Vilayet Salnamesi'nde ise Kızılkaya nahiyesinde 1, Bucak nahiyesinde 1 han olduğu söylenmektedir (Konya Vilayet Salnamesi, H.1310 / M.1892, s. 254-255; Konya Vilayet Salnamesi, H.1317 / M.1899, s. 200-201). Salnamelerde Burdur Sancağı'na bağlı Ağlasun Nahiyesi yakınlarında Selçuklulardan kalma bir han ismi geçmektedir. Bu han İncir Hanı adıyla tanınmış olup, kârgir ve ma'mur (yığıma taştan inşa edilmiş) bir yapıdır (Konya Vilayet Salnamesi, H.1317 / M.1899, s. 265).

İncir Hanı

İncir Hanı günümüzde Bucak İlçesi'nin 7 km. kadar batısında, İncirdere Köyü yakınında, yanında gür bir pınarı olan tepenin kıyısında bulunmaktadır (Burdur Valiliği, 1955, s. 122). Antik Kretopolis şehri olduğu düşünülen bölgede inşa edilen İncir Han, Anadolu Selçukluları döneminde Antalya-Isparta kervan yolu üzerinde yer alan Evdir, Kırkgöz ve Susuz Han'dan sonraki dördüncü menzil noktasıdır (Duymaz, 2002, s. 19).

Konya Vilayet Salnamelerinde İncir Hanı ile ilgili şu açıklamalar yer almaktadır: "Ağlasun'un İncirdere Köyü civarında Selçuklu eserlerinden İncir Hanı adıyla, kârgir eski bir han vardır. Sancağın mahsûlât-ı öşriyyesi yeterli derecede ise de ne çare ki han harap olmaktadır" (Konya Vilayet Salnamesi, H.1302 / M.1885, s. 148; Konya Vilayet Salnamesi, R.1330 / M.1914, s. 605).

Hanın uzun salonunun üstü yıkılmış olup, diğer bölmeler sağlamdır. Vaktiyle hanın önünde pazar kurulduğu söylenmektedir. Yağmur ve rüzgârın etkisiyle bu kervansarayın içi kısmen toprakla dolmuştur. Beyaz mermerden yapılan, içe doğru oymalı ve kemerli kapı Selçuklu mimarî tarzının şaheserlerindedir. Kapının üst kısmının ortasında bulunan kitâbeye göre bu kervansarayın Gıyaseddin Keyhüsrev bin Keykûbad (II. Gıyaseddin Keyhüsrev) tarafından (Burdur Valiliği, 1955, s. 122-123), Hicri 636 (M.1239-1240) tarihlerinde yaptırıldığı anlaşılmaktadır (Duymaz, 1996, s. 17).

Kapı kemerinin üzerinde, yukarısı sivri kemer şeklinde biten düz yüzeyli kısımda hanın dört satırlık kitabesi bulunmaktadır. Kitabenin tercümesi şöyledir:

"Bu mübarek hanın inşası, ümmetlerin mâliki büyük sultan ve muazzam Şehinşah, Arab ve Acem kara ve denizlerin sultanı zamanın ikinci İskender'i, müminlerin emiri, fetih babası, İkinci Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından 636 senesinde yaptırıldı (Eren, 1979, s. 20)."

Han, ortada bir salonlu ve iki tarafa 7 kemer açılmak suretiyle ikişer kemer üzerinde hamam şeklinde hollerden ibarettir (Erkazancı, 1971, s. 21). Hanın 200 metre yakınında hamam ve çeşme vardır. Hamam bugün yıkıktır ama çeşme akmaktadır. Hamam, İncir Han ile birlikte bir külliye oluşturmuştur

(Tolun, 1992, s. 90).

Süleyman Şükrü Karçınzâde, gezi notlarında 1888 yılında gördüğü İncir Hanı ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “İncir Hanı mevkii şehir ve kasabalara uzak köylerin ortasında olduğundan, burada haftada bir defa açık pazar kurulur. Alış-veriş için buraya gelenler para kullanmazlar. Genellikle civardan gelen köylüler buraya yağ, bal, yumurta, zahire, keçi, koyun, deri getirirler, bunların karşılığında Isparta ve Burdur'un gösterişli tüccarlarından “Komşu Çatlattan” adı verilen, yabancı malı çürük ve solan basmalar alıp giderler (Göka, 1996, s. 124).”

Susuz Hanı

Susuz Han günümüzde Antalya- Burdur karayolunun 72. kilometresinde, ana yoldan 2 kilometrelik yolla ayrılan Susuz Köyü içinde yer almaktadır (Kımilli, 2005, s. 717).

Konya Vilayet Salnamelerinde Susuz Hanı ile ilgili şu açıklamalar yer almaktadır: “Kızılkaya'nın Susuz köyünde Selçukluların eserlerinden kervansaray vardır (Konya Vilayet Salnamesi, R.1330 / M.1914, s. 599).”

Susuz Han, Anadolu Selçuklu Devleti Döneminde Antalya-Isparta-Konya kervan yolu üzerinde bulunan Emdir ve Kırkgöz Han'dan sonraki üçüncü menzil noktasıdır. Hanın inşa kitabesi yoktur. Ancak inşa özelliklerine bakılırsa XIII. yüzyıl kervansaray mimarisi özelliklerini yansıtmaktadır. Muhtemelen, İncir Han'la aynı dönemde yapılmıştır. Bu dönem, Anadolu Selçuklu Devleti Sultanlarından II. Gıyaseddin Keyhüsrev (1237-1246) dönemidir.

Susuz Han ile ilgili en eski bilgileri, 1890-1892'de Pamfilya ve Pisidya antik bölgesindeki araştırma gezisi sonuçlarını iki cilt halinde yayınlayan K. G. Lanckoronski'den öğreniyoruz. Lanckoronski eserinde, Antalya - Ağlasun güzergâhındaki yolculuğu sırasında Selçuklu yapısı olan Emdir Han, Susuz Han ve İncir Han'dan bahsetmiştir. Ayrıca Susuz Han'da konakladıklarını anlatmıştır.

Han, beden duvarları, örtü sistemleri, taç kapısı (portal) gibi belirgin mimari özelliklerini halen korumaktadır. Susuz Han, Anadolu Selçuklu döneminin günümüze kadar ayakta kalabilen önemli ticari yapılarından (Duymaz, 2005, s. 647-648). Ticari amaç dışında otuz yıllığına Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden işadamı Adem Sak tarafından kiralanarak restore edilerek turizme kazandırılmıştır (<http://www.turkmedya.com>).

Sonuç

XIX. Yüzyılda Teke (Antalya) Sancağı merkez kazasına bağlı nahiyeler olan Bucak, Melli ve Kızılkaya, 1909 yılında Burdur'a bağlanmıştır. Bucak nahiyesi 1926 yılında ise ilçe haline getirilmiştir. Antalya'nın Melli ve Kızılkaya nahiyeleri de Bucak ilçesine bağlanmıştır.

XIX. Yüzyıl sonlarında Bucak, Melli ve Kızılkaya nahiyelerinin önde gelen memurları; Müdür, Naib Kâtip, Sandık Emni ve Vergi Kâtibi'dir. Bu memurların görev yaptıkları mekanlar olarak, zaman

içerisinde hükümet daireleri yapılmıştır. Konya Vilayet Salnameleri'ne göre, Kızılkaya nahiyesinde 1892 yılından itibaren, Bucak ve Melli nahiyelerinde ise 1899 yılından itibaren hükümet dairesi olduğunu görüyoruz.

1894 yılında Teke Sancağı'na bağlı Bucak Nahiyesinde yedi, Kızılkaya nahiyesinde ise dört mahalle olduğu belirtilmektedir. 1844 yılında Bucak Kazası'na bağlı Devri ve Girmeği adıyla iki köy vardır. 1899 yılında Bucak nahiyesinin köy sayısı dokuza çıkmıştır. Bucak, Melli ve Kızılkaya nahiyelerinde nüfusun tamamı Müslüman olup, Rum ve Ermeni bulunmamaktadır. 1874 yılından 1892 yılına kadar geçen süre içinde Bucak nahiyesinin nüfusu 2400'den 4097'ye, Melli nahiyesinin nüfusu 2197'den 5378'e, Kızılkaya nahiyesinin nüfusu da 1127'den 4518'e çıkmıştır. Görüldüğü gibi Melli ve Kızılkaya nahiyelerindeki nüfus artış oranı Bucak nahiyesine göre daha yüksektir.

Bucak, Melli ve Kızılkaya nahiyelerindeki öğretim kurumları, ilköğretim seviyesinde sıbyan mektepleri ve ortaöğretim seviyesinde medreselerden oluşmaktadır. Bucak nahiyesindeki okul sayısı Melli ve Kızılkaya nahiyelerine göre daha fazladır. Bu okullara erkek öğrenciler daha çok gönderilmektedir. İbadet yeri olan cami ve mescid yapımına da önem verilmiş olup 1894 yıllarında Bucak nahiyesinde 6 cami 13 mescid bulunmaktadır. XIX. Yüzyılda Bucak, Melli ve Kızılkaya'nın en önemli ticarethanelerini dükkânlar oluşturmaktadır. İkinci sırada ise un değirmeni yer almaktadır. Selçuklular döneminden kalma, kervanların konaklama ve koruma işlerini üzerine alan kervansaraylardan ikisi bu bölgede yer almaktadır. Bunlar Antalya'dan Konya'ya giden yol üzerinde bulunan İncir Hanı ve Susuz Hanı'dır.

Kaynaklar

- Akbal, F. (Ekim 1951). *1831 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'nda İdari taksimat ve nüfus. Belleten*, XV/60, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İ.DH.*, 1475/1327 Ca 56; *DH.MKT.*, 2817/90; *DH.MKT.*, 2854/92; *DH.MKT.*, 872/15.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Temettuat Defteri*, 9908.
- Baykara, T. (1988). *Anadolu'nun tarihi coğrafyasına giriş I, Anadolu'nun idari taksimatı*. Ankara: TKAE Yayınları.
- Burdur Valiliği. (1955). *Burdur*. İstanbul: Burdur Valiliği Yayınları.
- Burdur Valiliği İl Kültür Müdürlüğü. (1992). *Göller ve güller beldesi Burdur*. Burdur: Burdur Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- Burdur 1967 İl Yıllığı*. Ankara: Burdur Kalkındırma ve Tanıtma Derneği Yayınları.
- Çadırcı, M. (1989). Türkiye'de kaza yönetimi(1840–1876). *Belleten*, C. LIII, S. 206, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Çadırcı, M. (1991). *Tanzimat Döneminde Anadolu kentlerinin sosyal ve ekonomik yapıları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Devlet Salnamesi*. (1927–1928).
- Duymaz, A. Ş. (2002). Anadolu Selçuklu Devleti ticaret hayatının günümüze yansımalarının mimari bir örneği: İncirhan. *Burdur Araştırmaları*, Yıl 2, Sayı 3, Burdur: Burdur Valiliği Çevre Koruma Vakfı Yayını.

- Duymaz, A. Ş. (1996). *Isparta-Antalya arasında yer alan Anadolu Selçuklu hanlarından İncir Han*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Duymaz, A. Ş. (2005) Anadolu Selçuklu dönemi ekonomik ortamına Burdur-Bucak'tan mimari bir örnek: Susuz Han. *I. Burdur Sempozyumu*, Burdur 16–19 Kasım 2005.
- Ekinci, Yusuf. (1995). *Burdur*. Ankara: Yayınevi Yok.
- Emecen, F. M. (1989). *XVI. Asırda Manisa kazası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Erbay, İ. (1967). *Burdur ili iskan tarihi ve yer adları*. Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Erdem, R. (1946). *Burdur İli'ne ait genel bilgiler*. Burdur.
- Eren, N. (1979). İncir Hanı. *İlgi Dergisi*, S. 27.
- Erkazancı, M. (1971). *Burdur'daki tarihi eserler*. Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Erten, S. F. (1940). *Antalya tarihi*. İstanbul: Tan Matbaası.
- Göka, Ş. (1996). *Söz uçar yazı kalır*. Antalya: Antalya Gazeteciler Cemiyeti Yayını.
- Hicri 1290 (1873), Hicri 1291 (1874), Hicri 1292 (1875), Hicri 1295 (1878), Hicri 1296 (1879), Hicri 1298 (1881), Hicri 1300 (1883), Hicri 1302 (1885), Hicri 1304 (1887), Hicri 1307 (1890), Hicri 1309 (1891), Hicri 1310 (1892), Hicri 1312 (1894), Hicri 1314 (1896), Hicri 1317 (1899), Hicri 1326 (1908), Rumi 1326 (1910), 1330 (1914) tarihli Konya Vilayet Salnameleri.*
- Hicri 1321 (1903) tarihli Maarif-i Umumiye Salnamesi*
- <http://bucakhem.meb.gov.tr/bucak.htm>
- <http://www.turkmedya.com>
- Kafesoğlu, İ. (1992). *Selçuklu tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Karaca, B. (1991). *XV ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*. Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Karal, E. Z. (1988). *Osmanlı tarihi VII*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karal, E. Z. (1943). *Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk nüfus sayımı 1831*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Basımevi.
- Karpat, K. (1992). Bucak. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi*, 6. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kayacan, İ. (1989). *Burdur hatırlamaları*. Ankara: Ece Yayınları.
- Kımillı, Z. M. (2005). Tarihi yapıların sürdürülebilirlik bağlamında yeniden kullanıma kazandırılması: Burdur/Susuzhan örneği. *I. Burdur Sempozyumu*, Burdur 16-19 Kasım 2005.
- Moğol, H. (1997). *Antalya tarihi*. Ankara: Mehter Yayınları.
- Önkal, A. ve Bozkurt, N. (1992). "Cami", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi*, 7. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özçelik, H. (1999). *Dünden bugüne Bucak (Oğuzhan)*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Pakalın, M. Z. (1993a). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü, I*. İstanbul: M.E.B. Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (1993b). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü, II*. İstanbul: M.E.B. Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (1971). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimler sözlüğü, III*. İstanbul: M.E.B. Yayınları.
- Saydam, A. (1995). *Osmanlı medeniyeti tarihi*. Trabzon: Kemal Ofset Matbaacılık.
- Selekler, H. M. (1960). *Yarım asrın arkasından*. İstanbul: Orhan Mete Matbaası.
- Sertoğlu, M. (1986). *Osmanlı tarih lûgati*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

- Şemseddin Sâmî. (1985). *Kâmûs-ı Türkî*. I. İstanbul, Tercüman Yayınları.
- Şemseddin Sâmî. (1305). *Kâmusu'l A'lâm*, 2. İstanbul, Tercüman Yayınları.
- Tolun, T. (1992). İncir Han. *Antalya IV. Selçuklu semineri bildirileri*. Antalya 1-3 Mart 1992.
- Turan, O. (1946). "Selçuk kervansarayları". *Bellekten*, C. X, S. 38, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Uysal, M. A. (1998). *Salnamelere göre Burdur*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Uysal, M. A. (2001). Cumhuriyet öncesi dönemde Burdur'un ekonomik yapısı. *Burdur Araştırmaları*, Yıl 1, S. 2, Burdur, Burdur Valiliği Çevre Koruma Vakfı Yayını.
- Ülkütaşır, M. Ş. (1965). Sıbyan mektepleri. *Türk Kültürü*, Yıl III, S. 33, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Ünal, M. A. (1989). *XVI. Yüzyılda harput sancağı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yurt Ansiklopedisi*. (1982a). C. 3, İstanbul: Anadolu Yayıncılık.
- Yurt Ansiklopedisi*. (1982b). C. 2, İstanbul: Anadolu Yayıncılık.